

DE LIBELLENFAUNA VAN DE MEINWEG TUSSEN 1992 EN 1999

J.T.Hermans, Hertestraat 21, 6067 ER Linne

Libellen zijn een opvallende groep insecten in het Meinweggebied. Veel soorten libellen vinden door de grote variatie aan aquatische biotopen in de Meinweg een geschikt leefgebied. Het Nationaal Park Meinweg behoort tot één van de belangrijkste libellengebieden in Nederland. Sinds 1980 worden de libellen in de Meinweg onderzocht. In deze bijdrage wordt de libellenfauna van voor 1992 vergeleken met de periode 1992 tot en met 1999. Van enkele libellen wordt de recente status in de Meinweg toegelicht.

Het merendeel van de wateren in de Meinweg is stilstaand van aard. Sommige vennen (Rolvennen, Elfenmeer) zijn door vergravingen in het verleden ontstaan, terwijl een aantal plassen in de Zandbergstoring water bevatten ten gevolge van een ter plekke stagnerend afwateringssysteem. Een aantal poelen is, zoals bij Vlodrop-Station, aangelegd als voortplantingswater voor amfibieën. De meeste vennen en heideplassen zijn ondiep met een zandige bodem. Stromend water

komt voor in de vorm van Roode Beek en Boschbeek, maar ook als soms diffuse kwelen bronstroompjes.

In de periode 1980 tot 1992 werd de Meinweg in de maanden mei tot en met augustus gemiddeld twintig keer bezocht; alle wateren zijn meerdere keren per maand op libellen onderzocht. De periode 1992 tot en met 1999 kenmerkt zich door beduidend minder veldbezoeken, ongeveer vijf à tien veldexcursies per maand. Tijdens elk bezoek is per soort libel gelet op aantallen, voortplantingsgedrag (tandemvorming, ei-afzetting), pas uitgeslopen individuen en de aanwezigheid van larvenhuidjes (exuviae).

INVENTARISATIE-PERIODE 1980 TOT 1992

Veertig verschillende soorten libellen zijn in bovengenoemde periode in het Meinweggebiedesignaleerd betreffende zestien waterjuffers (*Zygoptera*) en vier-en-twintig glazenmakers (*Anisoptera*) (HERMANS, 1992). Tot de tien (zeer) algemene libellen van de Meinweg beho-

ren *Coenagrion puella*, *Libellula quadrimaculata*, *Pyrhosoma nymphula*, *Anax imperator*, *Symptetrum danae*, *Lestes sponsa*, *Ischnura elegans*, *Aeshna cyanea*, *Lestes virens* (figuur 1) en *Enallagma cyathigerum* (tabel 1). Een groot aantal libellen komt verspreid of zeer lokaal in de Meinweg voor. Soorten uit deze groep zijn bijvoorbeeld *Ceragrion tenellum*, *Coenagrion lunulatum*, *Cordulia aenea*, *Leucorrhinia*-soorten, *Cordulegaster boltonii* en *Orthetrum coerulescens*. De restgroep van elf soorten bestaat uit eenmaal waargenomen libellen (*Aeshna isosceles*, *Sympetrum pedemontanum*) of libellen waarvan het optimale biotoop in de Meinweg eigenlijk ontbreekt (*Brachytron pratense*, *Erythronma najas*, *Ischnura pumilio*).

INVENTARISATIE-PERIODE 1991 TOT EN MET 1999

Het totaalbeeld van de libellenfauna laat vanaf 1992 weinig veranderingen zien. In deze periode zijn 36 soorten libellen in het Nationaal Park de Meinweg waargenomen (tabel 1). De positie van de tien algemeenste libellen heeft zich niet gewijzigd. Sommige libellen zijn in deze periode qua verspreiding in het gebied achteruit gegaan; ook lijken de aantallen zich bij bepaalde soorten in dalende lijn te bewegen. Twee soorten zijn als 'nieuw' voor de Meinweg te vermelden: *Lestes barbarus* en *Sympetma fusca*.

ENKELE SOORTEN NADER BEKEKEN

BRUINE WINTERJUFFER (*Sympetma fusca*)

De laatste waarneming van de Bruine winterjuffer in het Meinweggebied dateert uit eind zestiger jaren. GREVEN (1970) noemt als vindplaats Herkenbosch; het gaat hierbij om de waarneming van een enkel exemplaar. Tot 1999 zijn er van de Bruine winterjuffer in de Meinweg geen waarnemingen bekend. Op 28 april 1999 ontdekt de auteur een populatie van een twintigtal exemplaren bij de Vossekop.

FIGUUR 1
Tengere pantserjuffer (*Lestes virens*) tandem. Elfenmeertje, 1983 (foto: J.Hermans).

FIGUUR 2
Maanwaterjuffer (*Coenagrion lunulatum*).
Rolvennen, 1998 (foto: J. Hermans).

Diverse tandems zetten hier hun eitjes af op in het water drijvende delen van Veenpluis en Pitrus. In de komende jaren zal de Bruine winterjuffer nauwlettend worden gevolgd.

ZWERVENDE PANTSERJUFFER (*Lestes barbarus*)

Oude waarnemingen van *Lestes barbarus* zijn uit het Duitse en Nederlandse Meinweggebied voor 1992 niet bekend (HERMANS, 1992). De eerste exemplaren van deze soort worden in augustus 1995 waargenomen bij de poelen in Crayhofweiland (Vlodrop-Station) en bij een schapendrinkpoel nabij de Rolvennen (SLAATS & RAMACKERS, 1997). In 1997 wordt *Lestes barbarus* ook gevonden bij het Wildweiven.

De weipoelen van Crayhof en de poel bij de Rolvennen voldoen aan het voorkeursbiotoop van deze soort; in beide gevallen betreft het soms droogvallende poelen met een niet te dichte vegetatie. Ei-afzettende tandems kiezen bij voorkeur uitdrogende oeverzones uit met een schaarse plantengroei. *Lestes barbarus* staat erom bekend dat ze vaak maar enkele jaren in een gebied stand houdt, zodat het interessant is om het wel en wee van deze waterjuffer in de Meinweg te blijven volgen.

MAANWATERJUFFER (*Coenagrion lunulatum*) (figuur 2)

De Maanwaterjuffer lijkt sinds 1992 bij verschillende vennen in de Meinweg verdwenen. Zo zijn er na 1992 geen waarnemingen meer bekend van het Melickerven, het Elfenmeer, de Vossekop en het Wildweiven (zie ook HERMANS, 1992). Over de mogelijke oorzaken van achteruitgang is bij de meeste vennen niets bekend; het plotseling verdwijnen van *Coenagrion lunulatum* bij het Melickerven kan samenhangen met de eind 1994, in het kader van natuurherstelmaatregelen, uitgevoerde baggerwerkzaamheden in het ven.

KORAALJUFFER (*Ceriagrion tenellum*) (figuur 3)

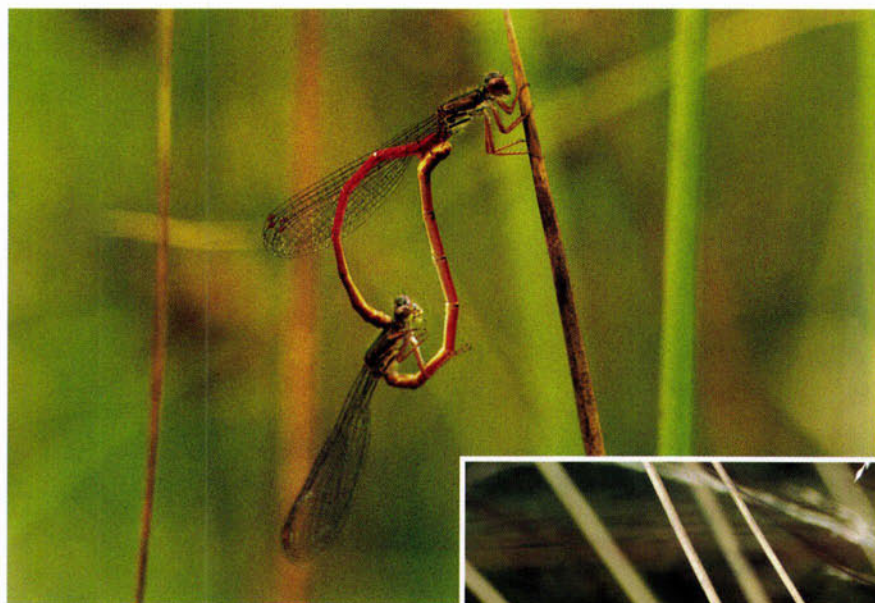
Dit prachtige waterjuffertje heeft in de Meinweg eveneens terrein moeten prijsgeven.

TABEL I

Libellen van de Meinweg 1980 - 1999. +++ talrijk voorkomende libel, bezet 50% of meer van de beschikbare wateren. ++ zeldzaam of lokaal verspreide soort, 10-30% van de beschikbare wateren. + zwerver of zeer lokaal voorkomende libel, <10% van de beschikbare wateren.

		periode 1980-1991 (HERMANS, 1992)	periode 1991-1999
Waterjuffers (Zygoptera)			
1. <i>Calopteryx virgo</i>	Bosbeekjuffer	+	+
2. <i>Calopteryx splendens</i>	Weidebeekjuffer	+	+
3. <i>Lestes viridis</i>	Houtpantserjuffer	++	++
4. <i>Lestes sponsa</i>	Gewone pantserjuffer	+++	+++
5. <i>Lestes dryas</i>	Tangpantserjuffer	+	+
6. <i>Lestes virens</i>	Tengere pantserjuffer	+++	+++
7. <i>Lestes barbarus</i>	Zwervende pantserjuffer	—	+
8. <i>Sympetma fusca</i>	Bruine winterjuffer	—	+
9. <i>Coenagrion lunulatum</i>	Maanwaterjuffer	++	+
10. <i>Coenagrion puella</i>	Azuurwaterjuffer	+++	+++
11. <i>Coenagrion pulchellum</i>	Variabele waterjuffer	++	+
12. <i>Enallagma cyathigerum</i>	Watersnuffel	+++	+++
13. <i>Ischnura elegans</i>	Lantaarntje	+++	+++
14. <i>Ischnura pumilio</i>	Tengere grasjuffer	+	—
15. <i>Erythronia najas</i>	Grote roodoogjuffer	+	+
16. <i>Pyrhosoma nymphula</i>	Vuurjuffer	+++	+++
17. <i>Ceriagrion tenellum</i>	Koraaljuffer	++	+
18. <i>Platycnemis pennipes</i>	Breedscheenjuffer	+	—
Glazenmakers (Anisoptera)			
19. <i>Aeshna mixta</i>	Paardenbijter	++	++
20. <i>Aeshna juncea</i>	Venglazenmaker	++	++
21. <i>Aeshna cyanea</i>	Blauwe glazenmaker	+++	+++
22. <i>Aeshna grandis</i>	Bruine glazenmaker	++	+
23. <i>Aeshna isosceles</i>	Vroege glazenmaker	+	—
24. <i>Brachytron pratense</i>	Glassnijder	+	—
25. <i>Anax imperator</i>	Keizerlibel	+++	+++
26. <i>Gomphus pulchellus</i>	Plasrombout	++	+
27. <i>Cordulegaster boltonii</i>	Bronlibel	++	++
28. <i>Cordulia aenea</i>	Smaragdlibel	++	++
29. <i>Somatochlora metallica</i>	Metaalglanslibel	+	+
30. <i>Libellula quadrimaculata</i>	Viervlek	+++	+++
31. <i>Libellula depressa</i>	Platbuik	++	++
32. <i>Orthetrum cancellatum</i>	Gewone oeverlibel	++	++
33. <i>Orthetrum coerulescens</i>	Beekoeverlibel	++	++
34. <i>Sympetrum danae</i>	Zwarte heidelibel	+++	+++
35. <i>Sympetrum sanguineum</i>	Bloedrode heidelibel	++	++
36. <i>Sympetrum flaveolum</i>	Geelvroede heidelibel	++	++
37. <i>Sympetrum vulgatum</i>	Steenrode heidelibel	++	++
38. <i>Sympetrum striolatum</i>	Bruinrode heidelibel	++	++
39. <i>Sympetrum pedemontanum</i>	Bandheidelibel	+	—
40. <i>Leucorrhinia dubia</i>	Venwitsnuitlibel	++	+
41. <i>Leucorrhinia rubicunda</i>	Noordse witsnuitlibel	++	+
42. <i>Leucorrhinia pectoralis</i>	Gevlekte witsnuitlibel	+	—

FIGUUR 3
Koraaljuffer (*Ceriagrion tenellum*). Rolvennen, 1998 (foto: J.Hermans).

FIGUUR 4
Venwitsnuitlibel (*Leucorrhinia dubia*). Tandem. Vossekop, 1983 (foto: J.Hermans).

Vergeleken met het kaartje uit HERMANS (1992) zijn Koraaljuuffers na 1992 alleen waargenomen bij het Melickerven, het Elfenmeer, de Rolvennen en het Elversmersven. Het soms (gedeeltelijk) droogvallen van kleinere wateren zoals het Sphagnumven en de poelen bij Crayhof en het Scherpenzeel heeft op deze lokaties ongetwijfeld geleid tot een lokaal verdwijnen van de Koraaljuffer.

VENWITSNUITLIBEL (*Leucorrhinia dubia*) (figuur 4) EN NOORDSE WITSNUITLIBEL (*Leucorrhinia rubicunda*)

Beide witsnuitlibellen zijn na 1992 beduidend minder waargenomen dan in de periode daarvoor. *Leucorrhinia dubia* is na 1992 gezien bij de Vossekop, het Klein Elfenmeertje, de Rolvennen en een poel langs het Commiezenpad. Ze lijkt minder achteruitgang te vertonen dan de Noordse witsnuitlibel. *Leucorrhinia rubicunda* is na 1992 alleen gezien bij het Klein Elfenmeertje; er zijn van de Noordse witsnuitlibel uit deze periode bij de auteur geen waarnemingen bekend van het Melickerven, de Rolvennen, het Wildweiven en de omgeving van het Scherpenzeel. Het is denkbaar dat de relatief warme negentiger jaren een negatieve invloed kunnen hebben

gehad op de ontwikkeling van deze in zoögeografisch opzicht, eurosiberische soorten.

TOT BESLUIT

De hierboven geschetste verschuivingen in het verspreidingspatroon van sommige libellen geven aanleiding tot enige bezorgdheid. Bestrijding van de verdroging in de Meinweg dient van blijvende hoge prioriteit te zijn. Grootchalige werkzaamheden aan vennen moet worden afgeraden; alleen kleinschalige in de tijd gespreide beheersmaatregelen zijn uit oogpunt van de kwetsbare libellenfauna acceptabel en verantwoord.

Een betere bescherming van de kwetsbare beekdalen van Boschbeek en Roode Beek tegen verdroging en overmatige recreatieve

betreding is dringend gewenst om soorten als Bosbeekjuffer (*Calopteryx virgo*) en Bronlibel (*Cordulegaster boltonii*) voor de Meinweg te behouden. De Meinweg is thans voor de Bronlibel in Nederland zijn enige levensvatbare refugium.

SUMMARY

THE DRAGONFLY FAUNA OF THE MEINWEG AREA 1992 - 1999

The Meinweg nature reserve includes various types of water body. Stagnant waters include heathland pools, raised bog pools, cattle ponds and artificial ponds; running water is present in the form of brooks. The odonatological value of the Meinweg is determined by these various aquatic biotopes. Between 1980 and 1992, the author found forty species of dragonfly; ten of these species are very common, such as *Coenagrion puella*, *Libellula quadrimaculata*, *Anax imperator*, *Sympetrum danae*, *Lestes sponsa*, *Lestes virens*, *Aeshna cyanea*, *Ischnura elegans*, *Pyrrhosoma nymphula* and *Enallagma cyathigerum*.

Between 1992 and 1999, 36 dragonfly species were observed. The status of the common species did not change over this period.

Some species showed a decline, such as *Coenagrion lunulatum*, *Ceriagrion tenellum*, *Leucorrhinia dubia* and *Leucorrhinia rubicunda*. Preservation of the unique dragonfly fauna of the Meinweg area can only be achieved by means of special management measures against dehydration, in combination with rigorous biotope protection.

LITERATUUR

- GREVEN, H., 1970. Die Libellen des Linken Niederrheins und der angrenzenden niederländischen Gebiete. Decheniana 122 (2): 251-267.
- HERMANS, J.T., 1992. De libellen van de Nederlandse en Duitse Meinweg (Odonata). Stichting Natuurpublicaties Limburg 1, Maastricht.
- SLAATS, J. & H. RAMACKERS, 1997. Waarnemingen van de Zwervende pantserjuffer in de Meinweg en de Grootte Peel. Natuurhist.Mndbl. 86 (3): 55-57.